

Дейчаківська О. В.

Львівський національний університет імені Івана Франка

ПРЕДИКАТИВНІ ПРИКМЕТНИКИ У СКЛАДІ ЕКСПРЕСИВНИХ АКТІВ ЯК ТАКТИКИ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ ПОМ'ЯКШЕННЯ ВИСЛОВЛЮВАННЯ

У статті аналізується функціонування предикативних прикметників – складових експресивних мовленнєвих актів вибачення, похвали, компліменту та вдячності, як тактик реалізації стратегії пом'якшення висловлювання. Матеріалом дослідження слугував англомовний літературний дискурс, з якого методом суцільної вибірки виокремлено приклади, де компонентами експресивів виступають прикметники у функції предикатива.

Стратегія пом'якшення висловлювання розглядається в контексті теорії ввічливості і віднесена до стратегій негативної ввічливості поряд із стратегією підвищення положення адресата.

*Дано визначення стратегії мітігації, засобами вираження якої виступають предикативні прикметники у складі конструкції *Vcop+Adj*. Метою стратегії є уникнення конфлікту, зниження ризику загострення стосунків, згладження відмови, пом'якшення незгоди з думкою співрозмовника, спроба змінити вже висловлену негативну думку про адресата чи його вчинки, а також пом'якшення негативного враження в результаті отримання поганої новини. Тактики вибачення, вдячності, комплімента та похвали спрямовані на нейтралізацію можливих ускладнень в подальших стосунках із співрозмовником.*

Виявлено, що найчастіше дана стратегія реалізується адресантом шляхом використання мовленнєвих актів «комплімент» та «похвала», за якими слідує «вибачення» та «вдячність».

*Серед предикативних прикметників, які вживаються для реалізації стратегії пом'якшення, у випадку комплімента натрапляємо на частотні прикметники «good», «pretty», «happy», «lovely». Похвала виражається за допомогою предикативних прикметників «puritanic», «plentiful», «available», «delicious», «beautiful». Багатоскладові прикметники, які не належать до високочастотних, підвищують вартість похвали, свідчать про особливу увагу з боку мовця, певною мірою створюють атмосферу інтимності. Мовленнєві акти вибачення та вдячності виражені відповідно прикметниками *sorry* та *grateful*.*

На лексичному рівні для підсилення похвали поряд із предикативними прикметниками вживаються інтенсифікатори – прислівники, частки, а також прикметники у вищому чи найвищому ступені порівняння. До синтаксичних засобів підсилення відносимо риторичні запитання, загальні питання із запереченням та повтор структур із предикативними прикметниками.

Ключові слова: комунікативна стратегія, комунікативна тактика, стратегія пом'якшення висловлювання, предикативні прикметники, експресивні мовленнєві акти.

Постановка проблеми. Вивчення різноманітних комунікативних стратегій та тактик, що визначають вибір мовних засобів, особливості їх використання для підвищення ефективної комунікації в різних ситуаціях спілкування залишається актуальним в процесі глобалізації світу. Стратегія пом'якшення висловлювання реалізується за допомогою різноманітних мовних засобів, однак у випадку стратегій, які виражаються за допомогою позитивно-оцінних мовленнєвих актів переважають предикативні прикметники як складові експресивних мовленнєвих актів.

Аналіз основних досліджень і публікацій із зазначеної проблеми. Мовознавча бібліографія як щодо експресивних мовленнєвих актів так і комунікативних стратегій і тактик є доволі розгалуженою (Дж. Серль, Д. Вадервекен, П. Браун, Дж. Голмс, Н. Норік, Є. Вольф, І. Ківенко, Н. Трофімова).

Сам термін «стратегія», запозичений із військової науки, був введений у лінгвістику Дж. Селінкером [15]. Згодом його використали С. Фаєрх та Г. Каспер [10]. На початкових етапах комунікативну стратегію трактували як засіб для

отримання певної комунікативної мети. Пізніше це поняття почали трактувати ширше, включаючи когнітивні характеристики спілкування і вирішення завдань оптимальним, гнучким і локально керованим способом [9, р.274].

Сьогодні лінгвісти пов'язують стратегію пом'якшення висловлювання із "інтенційною програмою дискурсу, організацією мовленнєвої поведінки відповідно до задуму, головного наміру комунікантів" [8, с.155].

Праці українських та зарубіжних лінгвістів (Н. Бігунової, О. Селіванової, Т. А. ван Дейка, О. Іссерс, Н. Формановської,) дозволяють визначити **комунікативну стратегію** як сукупність мовленнєвих дій, спрямованих на вирішення основного завдання мовця, а **комунікативну тактику** як одну або декілька мовленнєвих дій, що реалізують певну стратегію.

Мета статті – дослідження функціонування предикативних прикметників у складі мовленнєвих актів комплімента, похвали, вдячності та вибачення, як тактик стратегії пом'якшення висловлювання.

Постановка завдання. До невирішених раніше питань зазначеної проблеми належить питання вживання мовленнєвих актів комплімента, похвали, вдячності та вибачення у складі яких є предикативні прикметники як тактик стратегії пом'якшення висловлювання. Короткий огляд в плані частиномовного характеру подає Н. Трофімова, зазначаючи, що у функції предикативного прикметника для вираження компліменту найчастіше трапляються прикметники "nice", "good", "beautiful", "pretty", "great" [1, с. 157]. Перелік прикметників як компонентів позитивно-оцінювальних актів схвалення, комплімента, похвали та лестощів представлено Н. Бігуною [2, с. 331–338], однак при цьому не розмежовується атрибутивна та предикативна функції прикметника.

Виклад основного матеріалу. Вперше термін "мітігація", (комунікативне пом'якшення) був введений Б. Фрейзером. Відповідно до Б. Фрейзера, мітігація є процесом модифікації мовленнєвого акту, спрямованим на зменшення можливих небажаних ефектів у ситуаціях, коли це може привести до комунікативного збою чи навіть конфлікту [11, р. 34].

А. Загнітко вважає, що мітігація – це комунікативна стратегія згладжування мовленнєвої поведінки [4, с.201].

Дослідники не є одностайні щодо тактик, які реалізують стратегію пом'якшення висловлю-

вання. І. Базарова називає тактику зниження категоричності, яка на мовному рівні реалізується за допомогою модальних дієслів та вставних слів, а також інтенсифікаторів *rather, quite, a bit, a little*, як і тактику пом'якшення негативної оцінки шляхом вживання евфемізмів [1, с.11].

Н. Бігунова розглядає як тактики реалізації стратегії пом'якшення висловлювання позитивно-оцінні мовленнєві акти схвалення, похвали, компліменту і лестощів [2].

Широкий спектр тактик мігітативної стратегії пропонує Ю. Деде, до яких відносимо тактику вибачення, подяки, схвалення, часткової згоди і зниження категоричності висловлювання [3, с.95].

Не всі перелічені тактики реалізуються на мовному рівні за допомогою предикативних прикметників. Однак саме на предикативні прикметники натрапляємо у випадку компліменту, похвали, вибачення та подяки, наприклад:

(1) "They said that Edmund was on drugs"

"What?"

"Do you think that odd? I think that very odd."

"What did you say?"

"I said certainly not. I may be flattering myself, but I do think I know Edmund rather well. He's really quite **timid, puritanical almost**...I can't imagine him doing anything of the sort and besides, young people who take drugs are so bovine and prosaic. But do you know what this man said to me? He said that with young people you can never tell. **I don't think that's right, do you? Do you think that's right?**" [16, р. 351].

Професор, який в силу обставин вислуховує думку поліцейських, які припускають, що один із його студентів може вживати наркотики, в розмові з його одногрупником висловлює не лише спробу спростувати сказане, а й висловлює ряд компліментів, називаючи студента скромним, майже пуританином. Очевидне перебільшення позитивних рис студента, як і авторитетність професора стирають межу між компліментом та похвалою, хоча вони й не висловлені безпосередньо людині, про яку йде мова. Ще одним підтвердженням стирання межі між двома позитивно-оцінювальними актами може слугувати повтор та риторичне запитання, які характерні для похвали, коли професор двічі повторює, що не вважає висловлювання поліцейських на адресу молоді слушними.

У розмові зі своєю одногрупницею, застерігаючи її щодо недоречності нічних розмов у чужому будинку, Річард розуміє, що, не зважаючи на вдавану байдужість та незворушність, Каміла все ж таки усвідомлює, наскільки важливим є те, що

сказане. Для того, щоб якось зняти напруження, він цілує її в щок і робить комплімент, кажучи, що вона гарно виглядає. В даному випадку як вербальна так і не вербальна поведінка адресанта виражає бажання не лише не зіпсути стосунки зі співрозмовницею, але й загалом запобігти можливому конфлікту між нею і її оточенням.

(2) “*Who do you talk at three o’clock in the morning?*”

Her surprise seemed perfectly natural. The problem was she was such an expert actress it was impossible to know if she was genuine.

<...>

“*I’m not trying to put you on the spot but you need to be careful what you say on the telephone when Cloke’s in your house*”. She looked blank.

“*I’m careful*”.

“*I hope you are , because he’s been listening*”. ... *On an irresistible impulse I leaned down and and gave her a kiss. She laughed.*” What was that for?”

<...>

“*Nothing,*” I said you just looked **pretty** [16, p. 406].

У розмові з жінкою, з якою його єднали близькі стосунки, юнак визнає, що закохався у молоду актрису. Однак при цьому він не хоче виглядати невдячним. Саме тому він перепрошує свою знайому за те, що вони не зустрічаються так часто, як це було раніше і підтверджує її здогад, що настав час розлучитися. Юнак підкреслює, що повинен відновити самоповагу до себе, а також наголошує, що дійсно вдячний їй за все, що вона зробила для нього.

(3) *I’m awfully sorry Julia; I must regain my self-respect. “He looked at her with troubled eyes. “You aren’t angry with me?”*

“*Because you’ve transferred your volatile affections from me to Avie Crichton?*” Her eyes danced with mischievous laughter. “*My dear, of course not. After all they stay in the profession*”.

“*I’m very grateful you for all you’ve done for me. I don’t want you to think I’m not* [14, p. 146].

В наведеному прикладі засобами реалізації стратегії пом’якшення висловлювання виступають експресивні мовленнєві акти вибачення та вдячності, виражені прикметниками **sorry** та **grateful** та підсилені відповідно прислівниками **awfully** та **very**. Інакше кажучи, для даної стратегії характерним є комбінування різних тактик.

У відповідь на слова чоловіка про те, що вона дуже погано грає останнім часом, актриса кидає на його адресу образливі слова. Але саме тому, що чоловікові вистачає терпіння і такту

переконати її у своїй правоті, вона намагається згладити різкість своїх висловлювань і зробити так, щоб він забув про все сказане нею. Дружина осипає чоловіка компліментами. Тактика зниження категоричності окрім предикативних прикметників реалізується за допомогою часток та прислівників.

(4) “*Is it true that I’m acting badly?*”

“*Rottenly*”.

<...>

“*You’re so good to me, Michael, and I hate myself*”.

<...>

“*I don’t know how you can have the patience you have with me. I’ve treated you foully. You’ve been too wonderful and I’ve sacrificed you heartlessly*” [14, p. 155].

До тактик пом’якшення відносимо і тактику зміни теми розмови, яка, своєю чергою, відбувається шляхом висловлення комплімента.

Британські солдати, які змушені залишити територію Францію на початку другої світової війни, зустрічають французьких селян і підтверджують їхні слова про неминучість свого відступу. Намагаючись пом’якшити гіркоту звістки, британський солдат запевнює їх у тому, що вони повернуться. Щоб хвилиною віддалити як трагізм усього, свідками чого стали французи та й англійці, так і того, що ще чекає попереду, після щедрої трапези, до якої запросили французи, і яка тривала майже годину, капрал висловлює похвалу щодо всього, що було спожито.

(5) ...*how plentiful, how available, how delicious* [13, p. 188].

На фоні подій, про які йшла мова, всього побаченого і пережитого, солдат, який перекладає, відчуває всю недоречність цих слів. Саме тому замість перекладу пропонує тост у вигляді компліменту всім французьким жінкам.

(6) “*He says French women are the most beautiful in the world*” [13, p. 188].

У наведеному далі прикладі, щоб уникнути подальших, докладніших пояснень з приводу того, що вони більше не зустрінуться, як і необхідності відверто сказати, що це їхнє останнє побачення, хлопець кілька разів повторює один і той самий комплімент на адресу дівчини.

(7) *I just wanted to tell you how happy you look. I’ve never seen anyone look so happy* [17, p. 183]

Не погоджуючись довгий час із думкою співрозмовника, адресат все ж змушений визнати його правоту. Слідом за визнанням правоти адресанта, іде вибачення.

(8) "You were **right**" she said. "There is no mention of his affair with my mother, or even of his travelling to Romania « ... ». You were telling the truth about that".

"I'm **sorry**". Her dark face hadn't asked for pity, but I felt it. "I wish I had some clues for you here, but you see how it is. I can't explain it either" [12, p. 202].

Висновки. Серед тактик стратегії пом'якшення висловлювання найчастіше застосовується тактика компліменту, виражена на лексичному рівні предикативними прикметниками "pretty", "good", "right", "lovely". На синтаксичному рівні на ці прикметники натрапляємо у риторичних запитаннях, загальних заперечних запитан-

нях та розділових запитаннях. За тактикою компліменту слідує тактика похвали, виражена багатоскладовими прикметниками "puritanic", "delicious", "available", "beautiful". На синтаксичному рівні для підсилення ефективності досліджуваної тактики трапляються речення із часткою "how". І комплімент і похвала вводяться для пом'якшення відмови, а також згладження негативного висловлення. Для виправлення помилки використовується тактика вибачення. Перспективу подальших досліджень бачимо у вивченні інших стратегій в контексті теорії ввічливості, в яких компонентами тактик виступають предикативні прикметники.

Список літератури:

1. Базарова І.В. Комунікативні стратегії і тактики учасників світського спілкування. *Записки з романо-германської філології*. 2020. Вип. 1, № 44. С. 4–13.
2. Бігунова Н.О. Позитивна оцінка : від когнітивного судження до комунікативного висловлювання: монографія. Одеса : КПОМД, 2017. 580 с.
3. Деде Ю. Мігітативні стратегії та тактики, якими керуються персонажі англійського художнього дискурсу. *Науковий вісник МГУ. Сер.: Філологія*. 2019. № 43. Т. 2. С. 93–97.
4. Загнітко А. П. Словник сучасної лінгвістики: поняття і терміни. Т. 2. Донецьк : ДонНУ, 2012. 350 с.
5. Иссерс. Коммуникативные стратегии и тактики русской речи. М. : Изд-во ЛКИ, 2008. 288 с.
6. Коробова Н.В. Мелиоративные коммуникативные стратегии современной английской речи (на материале британского ареала) : дис. ... канд. филол. наук. : 10.02.04. Нижний Новгород, 2007. 173 с.
7. Трофимова Н.А. Экспрессивные речевые акты. Семантический, прагматический, грамматический анализ : монография. Санкт-Петербург : Изд-во ВВМ, 2008. 376 с.
8. Яшенкова О.В. Основы теории мовой комунікації. Київ : ВЦ Академія, 2010. 312 с.
9. Dijk van T.A. *Studies in the Pragmatics of Discourse*. The Hague: Mouton, 1981, 331p.
10. Faerch C., Kasper G. *On Identifying Communication Strategies*. *Strategies in Interlanguage Communication*. London : Longman, 1983. P. 77–93.
11. Fraser B. Conversational mitigation. *Journal of Pragmatics*. North-Holland, 1980. № 4(4). P. 341–350.
12. Kostowa E. *The Historian*. Little, Brown and Company Hachette Book Group, 2005. 909 p.
13. McEwan I. *Atonement*. New York: Anchor Books, 2001. 351p.
14. Maugham S. *Theatre*. Moscow : Vyssaja Skola, 1985. 223 p.
15. Selinker J. Interlanguage. *International Review of Applied Linguistics*. 1972. Vol. 10. P. 209–230.
16. Tartt D. *The Secret History*. New York : Vintage Books, 1992. 359 p.
17. *The O. Henry Prize Stories*. New York, Anchor Books, 2007. 357 p.

Deychakivska O. V. PREDICATIVE ADJECTIVES WITHIN EXPRESSIVE ACTS AS TACTICS OF MITIGATING STRATEGY

The article deals with the analysis of the functioning of the predicative adjectives within the expressive speech acts of compliment, praise, apology and gratitude as tactics of the mitigation strategy. The examples are the result of the overall selection from English-language literary discourse.

Mitigating strategy is studied within the context of politeness theory and is referred to as the strategy of negative politeness along with the strategy of raising the addressee's status.

The definition of mitigating strategy realized by means of predicative adjectives within the model Vcop+ Adj as a component of expressive speech acts has been given. The intention of the strategy is to avoid conflict, smooth refusal or disagreement with the speaker's opinion the attempt to change the already expressed negative opinion of the addressee or their negative actions as well as to smooth the result of breaking bad news. Tactics of apology, gratitude, compliment and praise are aimed at neutralizing possible complication in the course of further communication with the interlocutors.

The most frequently realized tactics of mitigating strategy are those of compliment and praise. The speech acts of apology and gratitude are used less often.

Predicative adjectives used as tactics of compliment within mitigating strategy are words “good”, “pretty”, “happy”, “lovely”. Praise is expressed by means of predicative adjectives “puritanic”, “plentiful”, “vailable”, “delicious”, “beautiful”. Adjectives of that kind enhance the value of praise, serve as a special proof of attention on the side of the speaker, create the atmosphere of intimization.

On the lexical level to enhance the expressiveness of praise predicative adjectives are used along with the different intensifiers: particles and adverbs. On the syntactic level praise is enhanced by means of rhetorical questions, general questions with negation as well as the repetitions of structures with predicative adjectives.

Key words: *communicative strategy, communicative tactic, mitigating strategy, predicative adjectives, expressive speech acts.*